

УДК 94(477)»1917/1921»:355.018]

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-5\(35\)-1779-1793](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-5(35)-1779-1793)

Штанько Ярослав Володимирович кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри психології та суспільствознавчих дисциплін імені академіка УАН о. Івана Луцького, проректор, Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила», м. Івано-Франківськ, тел.: (050) 278-15-24, <https://orcid.org/0000-0003-2310-4921>

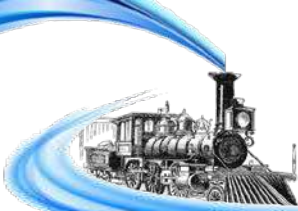
Глин Любомир Михайлович кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри архітектури та будівництва, проректор, Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила», м. Івано-Франківськ, тел.: (050) 014-00-05, <https://orcid.org/0000-0002-4319-2327>

Лицур Микола Зіновійович кандидат історичних наук, доцент кафедри психології та суспільствознавчих дисциплін імені академіка УАН о. Івана Луцького, заступник проректора, Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила», м. Івано-Франківськ, тел.: (068) 587-25-46, <https://orcid.org/0000-0002-1775-789X>

ТЕХНОЛОГІЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917-1921 РР.

Анотація. Стаття присвячена всебічному та поглибленому аналізу складного комплексу методів і стратегій, які цілеспрямовано використовував більшовицький режим у період 1917-1921 років для встановлення свого політичного та територіального контролю над Україною. На основі дослідження різноманітних історичних джерел детально розглядаються ключові елементи того, що сьогодні ми визначаємо як гібридну війну. Особливу увагу приділено масштабній інформаційній пропаганді, яка розгорталася більшовиками, з наведенням конкретних прикладів ключових наративів, спрямованих на дискредитацію української національної ідеї та легітимізацію більшовицької влади, а також аналізуються різноманітні засоби поширення цієї пропаганди.

Крім того, стаття аналізує активну та систематичну підтримку сепаратистських рухів на території України, що проявлялася у фінансуванні, організаційній допомозі, постачанні зброї та військовому забезпеченні, що дестабілізувало внутрішню ситуацію та підривало зусилля Української Центральної Ради та інших національних урядів. Розглядаються задокументовані випадки прямого військового втручання більшовицької Росії під цинічним прикриттям «братньої допомоги».

Не меншу увагу приділено систематичному економічному тиску, який чинився на Україну через різноманітні блокади, встановлення контролю над ключовими економічними ресурсами та маніпулювання торговельними відносинами з метою підриву економічної самостійності молодій українській державі. Досліджується також майстерне використання більшовиками внутрішніх політичних розбіжностей в українському суспільстві шляхом активної підтримки радикальних лівих угруповань, провокування політичних конфліктів та інтриг, що послаблювало єдність національних сил.

Проведене дослідження переконливо демонструє, що більшовицький режим задовго до формалізації сучасної концепції «гібридної війни» вже ефективно застосовував багатогранний та комплексний підхід, вміло поєднуючи військові, політичні, економічні, інформаційні та соціальні інструменти для досягнення своїх імперських геополітичних амбіцій щодо України, що мало трагічні наслідки для українського народу та його прагнення до незалежності..

Ключові слова: гібридна війна, українські визвольні змагання, більшовицький режим, інформаційна пропаганда, сепаратизм, військова інтервенція, економічний тиск, політична дестабілізація.

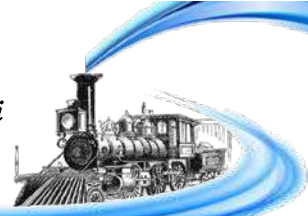
Shtanko Yaroslav Volodymyrovych Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology and Social Sciences named after Academician of the Ukrainian Academy of Sciences Fr. Ivan Lutskyi, vice-rector, King Danylo University, Ivano-Frankivsk, tel.: (050) 278-15-24, <https://orcid.org/0000-0003-2310-4921>

Ilyn Liubomyr Mykhailovych Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Architecture and Construction, Vice-Rector, King Danylo University, Ivano-Frankivsk, tel.: (050) 014-00-05, <https://orcid.org/0000-0002-4319-2327>

Lytsur Mykola Zinoviiovych Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology and Social Sciences named after Academician of the Ukrainian Academy of Sciences Fr. Ivan Lutskyi, assistant vice-rector, King Danylo University, Ivano-Frankivsk, tel.: (068) 587-25-46, <https://orcid.org/0000-0002-1775-789X>

HYBRID WARFARE TECHNOLOGIES: THE EXPERIENCE OF THE UKRAINIAN LIBERATION STRUGGLE OF 1917-1921.

Abstract: The article is devoted to a comprehensive and in-depth analysis of the complex set of methods and strategies that the Bolshevik regime purposefully used

in the period 1917-1921 to establish its political and territorial control over Ukraine. Based on the study of various historical sources, the key elements of what we today define as hybrid warfare are examined in detail. Particular attention is paid to the large-scale information propaganda deployed by the Bolsheviks, with specific examples of key narratives aimed at discrediting the Ukrainian national idea and legitimizing the Bolshevik government, and various means of disseminating this propaganda are analyzed. In addition, the article analyzes the active and systematic support for separatist movements on the territory of Ukraine, which was manifested in financing, organizational assistance, the supply of weapons and military equipment, which destabilized the internal situation and undermined the efforts of the Ukrainian Central Rada and other national governments. Documented cases of direct military intervention by Bolshevik Russia under the cynical guise of «fraternal aid» are examined.

No less attention is paid to the systematic economic pressure exerted on Ukraine through various blockades, the establishment of control over key economic resources, and the manipulation of trade relations with the aim of undermining the economic independence of the young Ukrainian state. The Bolsheviks' skillful use of internal political disagreements in Ukrainian society by actively supporting radical left-wing groups, provoking political conflicts and intrigues, which weakened the unity of national forces, is also examined.

The research conducted convincingly demonstrates that long before the formalization of the modern concept of «hybrid warfare», the Bolshevik regime effectively applied a multifaceted and comprehensive approach, skillfully combining military, political, economic, informational, and social tools to achieve its imperial geopolitical ambitions towards Ukraine, which had tragic consequences for the Ukrainian people and their desire for independence.

Keywords: hybrid war, Ukrainian liberation struggle, Bolshevik regime, information propaganda, separatism, military intervention, economic pressure, political destabilization.

Постановка проблеми. У сучасному світі, що характеризується зростаючою геополітичною напруженістю та швидким розвитком технологій, гібридна війна перестала бути теоретичним поняттям, трансформувалась у реальну та всеосяжну загрозу міжнародній безпеці. Поєднуючи в собі як конвенційні, так і нетрадиційні методи ведення боротьби, гібридні конфлікти підривають усталені норми міжнародного права, розмивають межі між війною та миром та вимагають глибокого осмислення для ефективної протидії.

В цьому плані показовою є агресія російської федерації проти України, яка чітко демонструє руйнівний потенціал гібридної війни. Поєднання військової сили з інформаційною пропагандою, кібератаками, економічним тиском та

підтримкою недержавних інституцій стало характерною рисою сучасних конфліктів. Ці події підкреслюють нагальну потребу в глибокому аналізі гібридної війни, її особливостей та методів протидії для забезпечення національних інтересів та міжнародної стабільності в умовах постійно зростаючих гібридних загроз. але при цьому важливим фактором для розуміння сутності гібридної війни росії проти України є вивчення витоків елементів таких конфліктів. Український досвід столітньої давності є доволі показовим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика гібридної війни активно досліджується як різноманітними інституціями (Європейський центр передового досвіду з протидії гібридним загрозам, Центр передового досвіду стратегічних комунікацій НАТО, Інститут вивчення війни) так і науковцями багатьох країн.. При цьому спектр досліджень доволі широкий. Зокрема В.Мюррей та П.Р.Мансур провели ретроспективний аналіз гібридних конфліктів від античності до сучасного світу у глобальному аспекті. Є.Магда акцентує увагу на історичних, енергетичних, інформаційно-психологічних аспектах гібридної війни, називає причини, через які Україна стала жертвою агресії з боку росії. Ю.Когут зосереджує увагу на природі та змісті нетрадиційних війн, та досліджує механізми їх попередження та протидії. М.Дорошко та В.Головченко на основі широкого комплексу історичних і дипломатичних матеріалів здійснили історико-політичний аналіз причин і наслідків агресивної політики росії щодо України.

Мета статті - це дослідження гібридних технологій як важливих факторів агресії більшовицької росії щодо українських національних державних утворень 1917-1921 рр..

Виклад основного матеріалу. Українські визвольні змагання 1917-1921 років були надзвичайно важливим та трагічним періодом в історії України, позначеним героїчною боротьбою за незалежність та безжальною експансією з боку більшовицької росії. Українські національні державні утворення (Українська Народна Республіка Центральної Ради та доби Директорії, Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського), що постали на руїнах російської імперії, одразу ж опинилися в епіцентрі геополітичних протистоянь та зіткнулися з численними внутрішніми та зовнішніми загрозами. Серед цих загроз особливе місце посідала цілеспрямована та багатовекторна агресія з боку більшовицького режиму, який прагнув будь-якою ціною відновити контроль над колишніми імперськими територіями. Більшовики, демонструючи вражаючу винахідливість у досягненні своїх цілей, застосовували широкий спектр методів, які сьогодні повною мірою можуть бути охарактеризовані як ключові елементи гібридної війни. Аналіз цих методів є не лише критично важливим для об'єктивного розуміння складних історичних процесів столітньої давнини, але й набуває особливої актуальності у світлі сучасних геополітичних викликів та повномасштабної війни, з якими стикається Україна та весь цивілізований світ.

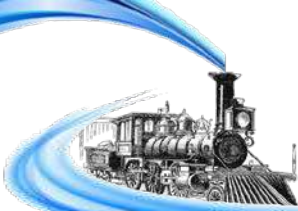

Одним з наріжних каменів гібридної стратегії більшовиків і потужним інструментом дестабілізації була інформаційна пропаганда, спрямована на масове охоплення різних верств населення України. Її головною метою було системна та послідовна дискредитація українських національних урядів в очах пересічних громадян, формування глибокої недовіри до їхньої політики та провокування внутрішньої ворожнечі між різними соціальними та політичними групами. Більшовицька пропагандистська машина активно експлуатувала наявні соціальні та економічні проблеми, обіцяючи робітникам негайну передачу фабрик і заводів під їхній контроль, а селянам – безкоштовне отримання поміщицької землі, малюючи привабливу картину безтурботного та справедливого життя під владою робітничо-селянських рад.

Для поширення своїх деструктивних наративів більшовики використовували широкий спектр засобів. Масовими тиражами друкувалися газети («Правда», «Ізвестія»), листівки, брошури, плакати, які безкоштовно розповсюджувалися серед населення, особливо в промислових центрах та на фронті. Активно використовувалися гасла, що апелювали до класової свідомості та міжнародної солідарності пролетаріату, такі як «Вся влада Радам!», «Земля – селянам, фабрики – робітникам!», «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» [4].

Серед дієвих методів впливу на світогляд населення в умовах війни було проведення революційних інформативно насичених заходів – мітингів (мітинги-літучки, мітинги-спектаклі, мітинги-концерти), концертів, співбесід політико-ідейного спрямування, засідань, масових зборів із прийняттям відповідних резолюцій ідейного спрямування, робота політшкіл, культпросвіту і бібліотек, суботники і недільники, проведення відповідних кампаній – неділя селянина, неділя чистоти. Не дивлячись на те, що в умовах збройної боротьби в Україні ці заходи мали штучний характер, а резолюції селяни часто приймали під тиском силових обставин, проте, в умовах революційної розбурханої стихії така інформаційна радянська атака, на нашу думку, однозначно мала свої наслідки. І це підтверджується тим, що в період розрухи та катастрофічної нестачі матеріальних ресурсів для фронту більшовицька влада виділяла колосальні кошти на друк відповідної агітаційної літератури, роботу політвідділів з агітації та пропаганди, що підтверджується матеріалами архівів [11, С.72].

Одним із першочергових завдань більшовицької пропаганди була компрометація національно-визвольних змагань в Україні, які мали не лише національно-державницький, але й антибільшовицький характер. Голову Центральної Ради М.Грушевського зображували як «буржуазного професора», С.Петлюру – як «петлюрівського отамана-бандита», а П.Скоропадського – як «німецького ставленика». Їх звинувачували у зраді інтересів народу, користолюбстві та зв'язках з «імперіалістами». Особливо активна провокаційна робота проводилася проти очільника УНР часів Директорії С.Петлюри. Масово

поширювалася інформаційна кампанія через «демонізацію» його постаті, як представника панського світу, організатора єврейських погромів та безладу в Україні, а також через саркастичне змалювання його особи як прислужника буржуазної Польщі, як найманця чужих інтересів. На виконання цього політичного завдання працювали всі органи і відділи радянського апарату [11, С.72].

Більшовицький режим не обмежувався лише інформаційною війною, а й активно підтримував сепаратистські рухи на території України, розглядаючи їх як важливий інструмент для дестабілізації ситуації та розколу країни зсередини. Ця підтримка мала різноманітні форми, включаючи фінансову допомогу, організаційну підтримку, постачання зброї та військових інструкторів.

Ключовим етапом цієї стратегії стало проголошення у грудні 1917 р. в Харкові маріонеткової Української Народної Республіки Рад, яка була повністю підконтрольна більшовицькій росії та протиставлялася легітимній Українській Народній Республіці в Києві. Створення цього квазідержавного утворення дозволило більшовикам легітимізувати своє подальше військове втручання, представляючи його як «допомогу» «братньому українському народу» у його «боротьбі» проти «буржуазної» Центральної Ради. Скликання так званого I Всеукраїнського з'їзду рад (який по факту представляли тільки делегати 89 з 200 існуючих в Україні рад [2, С.22]) і створення маріонеткового більшовицького уряду Народного секретаріату, стало формальною підставою визнання Раднаркомом саме цього органу «істинно народною радянською владою в Україні». При цьому були надані обіцянки повної підтримки у справі «боротьби за мир, а також у справі передачі всіх земель, фабрик, заводів і банків трудящому народу України» [2, С. 23]. В майбутньому подібна практика формування урядів на підконтрольних більшовикам територіях стане доволі поширеною для впровадження світової соціалістичної революції (а по факту встановлення контролю над певними територіями). В першу чергу формувався «революційний уряд», який головним завданням проголошував захист прав певної категорії населення («пригноблених», «трудящих», «російськомовних» тощо).

Аналогічна тактика застосовувалася і в інших регіонах України, де створювалися пробільшовицькі ради робітничих і солдатських депутатів, військово-революційні комітети та інші органи, які закликали до встановлення радянської влади та негайного об'єднання з Радянською Росією. Ці утворення слугували не лише інструментом політичної дестабілізації, але й важливим плацдармом для подальшої військової експансії, забезпечуючи більшовицькі війська місцевою підтримкою, розвідданими та ресурсами. Прикладами можуть слугувати повстання пробільшовицьки налаштованих робітників у Києві в січні 1918 року, діяльність Одеської Радянської Республіки, Донецько-Криворізької Радянської Республіки, «Миколаївської повітової соціалістичної комуни». Такі квазідержавні утворення були сформовані зазвичай не за етнічною, а за територіально-виробничою ознакою [10, С.192].

Враховуючи реалії того часу, існування таких квазідержавних утворень забезпечувало не так підтримку більшовикам, як вибивало соціальну опору в українських владних інституцій, оскільки пересічним громадянам як мінімум важко було зорієнтуватися в питанні «А яка Україна є правильною?». Ця обставина змушувала дотримуватися нейтральної позиції.

Більшовики активно вербували та озброювали місцевих прихильників, створюючи з них загони «червоної гвардії» та інші збройні формування, які використовувалися для проведення диверсій, саботажу, збройних провокацій та підтримки наступу регулярних більшовицьких військ.

Пряма військова агресія більшовицької росії проти України здійснювалася під різними лицемірними приводами, що мали на меті завуалювати справжні імперські амбіції Кремля. Вона по суті була цинічною військовою інтервенцією під фальшивим прикриттям «братньої допомоги»

Перша відкрита військова кампанія розпочалася наприкінці 1917 – на початку 1918 р. мала на меті повалення Української Центральної Ради та встановлення радянської влади. Більшовицькі війська під командуванням В.Антонова-Овсієнка та М.Муравйова швидко просувалися вглиб України, захоплюючи ключові міста, такі як Харків, Полтава та Київ, супроводжуючи свій наступ жорстокими репресіями проти прихильників української незалежності.

Показово, що навіть в публічних виступах більшовицькі лідери тільки формально визнавали право українців на самовизначення. Вони не приховували, що тут не обійдеться без «братньої допомоги російського народу». Так, на I всеросійському з'їзді військового флоту 22 листопада 1917 р. В.Ленін наголошував у своєму виступі: «Ми кажемо українцям, як українці ви можете влаштувати в себе життя, як ви хочете. Але ми простягнемо братерську руку українським робітникам і скажемо їм: разом з вами ми будемо боротися проти вашої і нашої буржуазії» [6, С.46]

Після вигнання більшовиків з України німецькими військами, вони знову активізували свою підривну діяльність. Скориставшись нестабільністю ситуації та слабкістю українських сил, більшовицька росія розпочала другу хвилю агресії в кінці 1918 – на початку 1919 р. Цього разу військове втручання офіційно подавалося як «допомога» радянській Україні у боротьбі з «контрреволюційною» Директорією. Була створена маріонеткова Українська Соціалістична Радянська Республіка, яка «звернулася» за військовою допомогою до Радянської росії.

Більшовицькі війська, до складу яких входили регулярні частини Червоної армії, а також численні пробільшовицькі формування, знову вторглися на територію України, швидко захоплюючи Лівобережжя та просуваючись на Правобережжя. У цей період були створені Український фронт під командуванням В.Антонова-Овсієнка та інші військові об'єднання, які фактично підпорядковувалися Москві.

Третя спроба більшовицької окупації відбулася в 1919-1920 роках після розгрому білогвардійських військ Денікіна. Знову ж таки, під приводом «допомоги» українському пролетаріату у боротьбі з «петлюрівською контрреволюцією», Червона армія вторглася в Україну. Ця інтервенція супроводжувалася створенням маріонеткового радянського уряду в Харкові та встановленням жорсткого окупаційного режиму.

Важливо підкреслити, що протягом усіх цих військових кампаній більшовицьке керівництво наполегливо заперечувало будь-яку агресію з боку Радянської Росії, представляючи військові дії як виключно внутрішньо-український конфлікт, в якому Росія виступає на боці «трудящих» проти «націоналістичної буржуазії». Ця брехлива риторика була ключовим елементом гібридної стратегії, спрямованої на введення в оману міжнародної спільноти та власного населення.

Елементом гібридних технологій (який широко застосовується в наш час) було, за потреби, формальне декларування більшовицьким урядом дотримання міжнародного права та його фактичний саботаж. Уклавши 3 березня Берестейський мир з Центральними державами РСФРР зобов'язувалася визнати законність Української Центральної Ради та її владу в Україні, вивести з території УНР свої війська та припинити будь-яку агітацію та пропаганду проти української влади [6, С. 48]

Представники російської радянської влади постійно заперечували свою причетність до ситуації в Україні. Один з найавторитетніших більшовицьких діячів Л.Троцький у Бресті в січні 1918 р., в момент початку мирних переговорів з країнами Четверного союзу, зробив цікаву заяву, в якій відзначив: «Самоозначення України відбувається в формі Народної Республіки; в ній немає жодних окупаційних військ, і політичне життя відбувається там вільно; на Україні є всюди вільно обрані ради робітничих, солдатських і селянських депутатів; не можна сумніватися, що процес самоозначення України в її географічних межах і в державних формах, які відповідають волі українського народу, знайде своє завершення» [2, С.26]

Натомість з території РСФРР в Україну постачалися зброя і боєприпаси, надсилалися інструктори і кошти для ведення агітації. Щоб уникнути звинувачення у порушенні домовленостей радянські військові частини було закамуфльовано під українські, а їх очільниками зробили командирів, що мали прізвища українського походження [6, С. 48]

З метою імітацій громадянської війни та щоб приховати безпосередню агресію в 10-кілометровій зоні вздовж північно-східного кордону України (так званій «нейтральній зоні», що була створена за підсумком підписання Брестського миру 1918 р.) керівництво РСРФРР активно формувало збройні частини для наступу на українську територію. При цьому їх найменування мало

демонструвати нібито їх «українську приналежність» - полк імені І.Богуна на чолі з М. Щорсом, Таращанський полк, організований В.Боженком [10, С.192].

Нарком закордонних справ РСФРР Г.Чичерін на початку 1919 р. відповідав на протести українського урядовця що: «Ніякого війська російської соціалістичної совітської республіки на Україні немає. Військова акція на українській території в цей момент провадиться поміж військом Директорії й військами українського совітського уряду, який є цілком незалежний» [6, С. 49-50]

Ще одним проявом гібридної агресії того часу можна вважати систематичний економічний тиск, блокаду, тотальний контроль над ресурсами на окупованих територіях. Більшовицький режим активно використовував економічний тиск як потужний інструмент впливу на Україну, намагаючись підірвати її економічну незалежність та спровокувати соціальне невдоволення.

Після встановлення радянської влади на окремих територіях України запроваджувалися жорсткі торговельні блокади, що обмежували або повністю припиняли постачання життєво необхідних товарів, таких як хліб, паливо, промислові товари. Ці заходи мали на меті штучно створити дефіцит, спровокувати голод та заворушення серед населення, підірвати довіру до національного уряду та посилити пробільшовицькі настрої.

Контроль над вугільними шахтами Донбасу, промисловими підприємствами Сходу та залізничними вузлами дозволяв більшовикам здійснювати економічний шантаж, диктуючи свої умови та змушуючи українські уряди йти на не вигідні поступки. Експропріація майна, націоналізація промисловості та банківської системи на контрольованих більшовиками територіях також мали на меті послабити економічну базу Української держави та переорієнтувати економічні потоки на користь Радянської Росії. В основі більшовицької політики було тотальне одержавлення та усупільнення. Заводи і фабрики підлягали націоналізації. Земля замість селян дісталася радгоспам і комунам, а селянський хліб мав бути примусово зданий селянами за продрозкладкою [3, С.187]

М. Бухарін у своїй праці «Програма комуністів (більшовиків)» змальовував картинку ідеального виробництва, яке було незалежне від ринку, а тому позбавлене загрози капіталістичної експлуатації: «Працюють разом, за виробленим і вирахованим трудовим планом. Підрачує центральне статистичне (лічильне) бюро, що на рік треба виробити стільки-то і стільки-то чобіт, штанів, ковбаси, вакси, пшениці, полотна і так далі; підрачує воно, що для цього на полях повинна працювати отака-то кількість товаришів, на ковбасних заводах отака-то, у великих шевських громадських майстернях отака-то, і ось відповідним чином розподіляються робочі руки. Все виробництво проводиться за суворо розрахованим, виваженим планом, на основі точного обрахунку всіх машин і знарядь, усієї сировини, всіх робочих рук суспільства» [8, с.92]

Економічна диктатура вимагала ліквідації приватної власності на засоби виробництва. Націоналізацію власності називали усупільненням. Насправді ж

це було одержавлення. Націоналізуючи «командні висоти» економіки, держава, а точніше державна партія набувала додаткових важелів влади над суспільством, використовуючи їх у власних інтересах. Останні зовсім не співпадали з інтересами не тільки власників засобів виробництва, що цілком зрозуміло, але й з інтересами людей, які працювали на націоналізованих підприємствах.

Крім того, більшовики активно втручалися у фінансову систему України, блокуючи банківські рахунки, вилучаючи золотий запас та запроваджуючи власну грошову систему. Більшовицький Раднарком знайшов ще один спосіб тиску на УНР. Він дав вказівку Центробанку припинити надсилання готівкових коштів державному банку у Києві [2, С.19] Ці дії дестабілізували фінансову ситуацію, спричиняли інфляцію та ускладнювали економічне управління країною.

Російський Раднарком майстерно використовував внутрішні політичні розбіжності та маніпулював демократичними ідеалами, що також є проявом технологій гібридного конфлікту. Складне та динамічне внутрішньополітичне становище України в період визвольних змагань, глибокий розкол між різними політичними силами, гострі соціальні та національні суперечності стали сприятливим ґрунтом, який майстерно використовувався більшовиками для досягнення своїх деструктивних цілей. Вони активно інфільтрували свої агентурні мережі в українські політичні партії та громадські організації, розкладаючи їх зсередини, сіючи розбрат та недовіру. Вони використовували популістські гасла та обіцянки для залучення на свій бік невдоволених політикою національних урядів, надаючи їм фінансову та організаційну підтримку.

В Україні більшовики не могли спиратися на національні кадри не через одвічну підозру останніх в сепаратизмі, а головним чином через елементарну їх відсутність. Тому керівний склад ЦК КП(б)У тривалий час формувався переважно з росіян та євреїв. Так, у складі ЦК КП(б)У, обраного I з'їздом, із 15 членів ЦК лише двоє були українцями, після II з'їзду – троє, а у виконавчому бюро ЦК КП(б)У, що складалося з трьох осіб – жодного (до його складу входили Ш.Грузман, С.Закс і Я.Епштейн). Не надто змінилася ситуація й після III з'їзду КП(б)У в 1919 р. [5, С.104].

Наведені фактичні дані переконливо підтверджують неукраїнський характер більшовицької влади та її справжні наміри щодо України, про які один із лідерів Української національної революції В.Винниченко 1920 р. писав: «Ніякої радянської (совітської) влади на Україні не було заведено... Владу всю захопила... купка людей з російської комуністичної партії. Ця влада спиралась на військову збройну силу навезених з росії... полків червоної армії». Для більшовицького керівництва, що лише декларувало право націй на самовизначення, було краще, продовжував В.Винниченко, «щоб на Україні вся влада

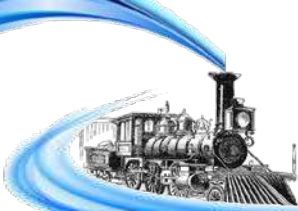
була в руках своїх людей, позбавлених усякого українського патріотизму, не зв'язаних з українським народом ніякими традиціями й емоціями» [5, С.104].

Подібним прикладом псевдоукраїнської влади є Тимчасовий робітничо-селянський уряд України, створений в листопаді 1918 р. у Курську. В січні 1919 р. новий очільник цього «уряду» Х. Раковський (болгарин за походженням), прибувши до Харкова, підготував і поширив для внутрішнього користування такий документ: «1. Тимчасовий робітничо-селянський уряд України, створений за постановою ЦК РКП, є його органом і виконує всі розпорядження і накази ЦК РКП безумовно. 2. Тимчасовий робітничо-селянський уряд України, не будучи, по суті, самостійним, не створював і не збирається створювати власного незалежного командування, назвавши Реввійськграду групи Курського командування «Реввійськградою Української радянської армії» виключно для того, щоби можна було говорити про радянську армію України, а не про наступ російських військ...» [2, С. 34].

Напередодні третьої війни більшовицької росії проти України VIII всеросійська партконференція прийняла резолюцію «Про радянську владу в Україні», за якою УСРР визнавалася формально незалежною державою, що свідчило про глибокий тактичний маневр з метою забезпечення підтримки в Україні боротьбистів, що відкололися від УПСР та боротьбистів, українського відгалуження загальноросійської партії лівих есерів [6, С. 51-52]. Це мало на меті заручитися підтримкою тих соціалістичних сил в Україні, які відстоювали суверенітет. Тим більше, що значна частка селянських отаманів поділяла такі ідеї.

Водночас, більшовики вдало маніпулювали ідеями «народовладдя», «волевиявлення населення», «референдум», «установчі збори» тощо. Зокрема, ще наприкінці листопада 1917 р. вони активно прощтовхували ідею скликання Всеукраїнського з'їзду рад. Передумовою цьому можна вважати інтерв'ю Й.Сталіна одній з петроградських газет де він прямо вимагав проведення в Україні референдуму щодо самовизначення. Він підкреслив, що Раднарком визнає тільки уряд, створений за результатами референдуму. наголосивши при цьому що влада в Україні має належати радам робітничих, солдатських і селянських депутатів [6, С.46].

Тактика «розділяй і володарюй» виявилася надзвичайно ефективною в умовах політичної нестабільності та фрагментації українського суспільства. Більшовикам вдавалося знаходити тимчасових союзників серед різних політичних сил, які з тих чи інших причин були невдоволені політикою національних урядів, використовувати їх для підривної діяльності зсередини, організації збройних виступів та послаблення загального опору більшовицькій агресії. Прикладом може слугувати співпраця більшовиків з лівими українськими партіями на початковому етапі революції, яка згодом закінчилася їхнім жорстоким придушенням.

В Україні у 1919 р. КП(б)У теж уклала блок з рядом лівих партій. Політичні поступки останнім збільшувалися з мірою погіршення становища на фронтах. Але у 1920 р. більшовики розгорнули в республіці «лагідне знищення» союзницьких партій, з переведенням частини їх членської маси до складу власної партії. У конференція КП(б)У у листопаді 1920 р. підбила підсумки цієї кампанії в таких висловах: «Конференція далі вважає, що політика Центрального комітету в справі об'єднання з кращими елементами інших партій (боротьбисти, комуністичний Бунд, борбисти, кращі елементи колишніх меншовиків) була правильна. Приплив зазначених елементів до лав КП(б)У не міг пройти зовсім гладко і подекуди вніс тимчасове хитання, але в цілому об'єднання всіх пролетарських елементів у лавах однієї партії принесе гігантську користь пролетарській революції на Україні». Можна стверджувати, що наприкінці 1920 р. багатопартійність в Україні була ліквідована, хоч деякі дрібні партії легально існували й надалі. [8, С.48]

Важливим елементом політики більшовиків було загравання з селянством. За твердженням дослідника червоного терору Йорга Баберовскі більшовики говорили мовою, яку розуміли там, де люди жили в голоді та злиднях. Це була риторика обособлення і насильства, яка збігалася з селянським уявленням про будову світу [1, С.27].

Селянство сприймало себе як особливий стан, і після демократичної революції не бажало входити у всестанову юридичну систему, а, навпаки, хотіло відокремитися від інших верств суспільства та «саконсервуватись» у своєму стані іс власним судочинством «по правді й справедливості». Селяни відкидали державне право, оскільки воно гарантувало засаду непорушності приватної власності, а основний соціально-економічний інтерес селян фокусувався на вирішенні аграрного питання шляхом експропріації поміщицьких земель і безкоштовної передачі їх у срівняльне користування («чорний переділ») [9, С. 89].

Англійський дипломат наприкінці 1917 р. досить точно охарактеризував ситуацію в Україні: «Лихо полягає в тому, що Центральна Українська Рада, переслідуючи понад усе національні інтереси України, стоїть перед необхідністю повернути на свій бік широкі народні маси, у яких національні почуття ще дуже слабо розвинені. Ці маси вже спокушені ленінською доктриною аграрної реформи, яка проголосила безумовну націоналізацію землі. Таким чином звернення Ради лише до національних почуттів України буде далеко недостатнім, щоб гарантувати їй підтримку мас» [2, С.26]

Натомість радянська влада постійно намагалася впливати на селян ззовні через просвітницькі та пропагандистські компанії, котрі періодично розгорталися на селі й нагадували мешканцям села, хто є владою. Однак, щоб звернути на себе увагу, комуністи потребували в селах постійного представництва. Сільські ради, комсомольці, комуністи були інструментами, за допомогою яких

режим мав укорінювати новий лад у селі [1, С.55]. Такі лояльні методи постійно підкріплювалися застосуванням тхорстких репресій, що в кінцевому підсумку і призвело до встановлення радянського тоталітарного режиму на території України.

Висновки. Проведене дослідження переконливо доводить, що більшовицький режим у 1917-1921 роках майстерно застосовував широкий спектр інструментів, які сьогодні визначаються як технології гібридної війни. Задовго до формалізації цієї концепції, більшовики ефективно поєднували потужну інформаційну пропаганду, підтримку сепаратизму, приховане військове втручання, економічний тиск та маніпулювання внутрішніми політичними розбіжностями для досягнення своєї головної мети – встановлення контролю над Україною.

Масштабна пропагандистська кампанія була спрямована на дискредитацію української національної ідеї та легітимізацію більшовицької влади, використовуючи популістські гасла та експлуатуючи соціально-економічні проблеми. Активна підтримка сепаратистських рухів та створення маріонеткових квазідержавних утворень слугували плацдармом для подальшої військової агресії, яка цинічно прикривалася «братньою допомогою». Систематичний економічний тиск, блокади та контроль над ключовими ресурсами мали на меті підірвати економічну самостійність України та спровокувати соціальне невдоволення. Вміле використання внутрішніх політичних розколів та підтримка радикальних лівих сил послаблювали єдність національних сил та полегшували більшовицьку експансію.

Досвід Української революції 1917-1921 років є трагічним, але надзвичайно цінним уроком історії. Він наочно демонструє руйнівний потенціал гібридних стратегій та підкреслює важливість всебічного розуміння методів їх застосування для ефективної протидії сучасним загрозам національній безпеці України. Аналіз дій більшовицького режиму столітньої давнини дає змогу краще усвідомити глибинні корені російської агресії та розробити більш дієві стратегії захисту суверенітету та територіальної цілісності України в умовах триваючої гібридної війни.

Література:

1. Баберовскі, Йорг. Червоний терор: історія сталінізму. Київ : К.І.С., 2007. 245 с.
2. Верстюк В. Російсько-українські війни 1917–1921 років: теперішнє в минулому. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917 - 1921 рр.*. 2022. Вип. 17. С. 5-49. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Pviiu_2022_17_3
3. Верстюк В. Чому національна державність не змогла ствердитися у 1917–1921 роках? *Проблеми вивчення історії Української революції 1917 - 1921 рр.*. 2022. Вип. 16. С.162-192 URL: <https://surl.li/zunmou>
4. Грабовський С. Більшовицький терор в Україні: 1917–21 роки. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/972240.html>

5. Дорошко М. Більшовицький окупаційний режим в Україні: міф чи реальність? *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2007. 17. С. 102-114. URL: http://resource.history.org.ua/publ/pro_2007_17_102
6. Дорошко М. Окупація радянською Росією Наддніпрянської України в 1917–1920 роках. Як це було. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. 2015. Вип. 20. С. 44. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2015_20_6
7. Крутії В. О. Витоки гібридних війн: досвід ХХ століття. *Держава і право. Серія : Політичні науки*. 2017. Вип. 77. С. 148-158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drpn_2017_77_15.
8. Кульчицький С. В. УСРР в добу «воєнного комунізму» (1917–1920 рр.): Спроба побудови концептуальних засад реальної історії. К.: Ін-т історії України НАН України, 1994. 142 с.
9. Лозовий В.С. Селянська правосвідомість у добу Української революції (1917–1921 рр.) *Український історичний журнал*. 2005. № 6. С. 88-94. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2005_6_88
10. Тараненко М. М. Гібридна війна в Україні: історія та сучасність. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2016. № 3-4. С. 190-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2016_3-4_31.
11. Тарапон О. Більшовицька пропаганда як ключовий чинник формування радянських світоглядно-ціннісних орієнтирів населення України на початку 1920-х рр. *Наукові записки з української історії*. 2014. Вип. 35. С. 70-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzzui_2014_35_11.

References:

1. Baberovski, Yorh. Chervonyi teror: istoriia stalinizmu [Red Terror: The History of Stalinism]. Kyiv : K.I.S., 2007. 245 s. [in Ukrainian]
2. Verstiuk V. Rosiisko-ukrainski viiny 1917–1921 rokiv: teperishnie v mynulomu [The Russian-Ukrainian Wars of 1917–1921: The Present in the Past]. *Problemy vyvchennia istorii Ukrainiskoi revoliutsii 1917-1921 rr. – Problems of Studying the History of the Ukrainian Revolution of 1917–1921*. 2022. Vyp. 17. S. 5-49. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Pviu_2022_17_3 [in Ukrainian]
3. Verstiuk V. Chomu natsionalna derzhavnist ne zmozhla stverdytysia u 1917–1921 rokakh? *Problemy vyvchennia istorii Ukrainiskoi revoliutsii 1917 - 1921 rr. – Problems of Studying the History of the Ukrainian Revolution of 1917–1921*. 2022. Vyp. 16. S.162-192 URL: <https://surl.li/zunmou> [in Ukrainian]
4. Hrabovskyi S. Bilshovytskyi teror v Ukraini: 1917–21 roky [Bolshevik terror in Ukraine: 1917–21]. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/972240.html> [in Ukrainian]
5. Doroshko M. Bilshovytskyi okupatsiinyi rezhym v Ukraini: mif chy realnist? [The Bolshevik occupation regime in Ukraine: myth or reality?] *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky – Problems of the history of Ukraine: facts, judgments, searches*. 2007. 17. S. 102-114. URL: http://resource.history.org.ua/publ/pro_2007_17_102 [in Ukrainian]
6. Doroshko M. Okupatsiia radiianskoiu Rosiieiu Naddnpirianskoi Ukrainy v 1917–1920 rokakh. Yak tse bulo [The occupation of Dnieper Ukraine by Soviet Russia in 1917–1920. How it was]. *Ukraina XX stolittia: kultura, ideolohiia, polityka – Ukraine of the 20th century: culture, ideology, politics..* 2015. Vyp. 20. S. 44. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2015_20_6 [in Ukrainian]
7. Krutii V. O. Vytoky hibrydnykh viin: dosvid 20 stolittia [The origins of hybrid wars: the experience of the 20th century]. *Derzhava i pravo. Seriiia : Politychni nauky – State and law. Series: Political Sciences*. 2017. Vyp.77. S. 148-158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drpn_2017_77_15 [in Ukrainian]

8. Kulchytskyi S. V. USRR v dobu «voiennoho komunizmu» (1917–1920 rr.): Sproba pobudovy kontseptualnykh zasad realnoi istorii [The Ukrainian SSR in the era of «war communism» (1917–1920): An attempt to build the conceptual foundations of real history]. K.: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1994. 142 s. [in Ukrainian]
9. Lozovyi V.S. Selianska pravovidomist u dobu Ukrainskoi revoliutsii (1917–1921 rr.) [Peasant legal consciousness in the era of the Ukrainian revolution (1917–1921)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*. 2005. № 6. S. 88-94. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2005_6_88 [in Ukrainian]
10. Taranenko M. M. Hibrydna viina v Ukraini: istoriia ta suchasnist [Hybrid war in Ukraine: history and modernity]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskyi politekhnichnyi instytut». Politolohiia. Sotsiologhiia. Pravo – Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute». Political Science. Sociology. Law*. 2016. № 3-4. S. 190-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2016_3-4_31 [in Ukrainian]
11. Tarapon O. Bilshovytska propahanda yak kliuchovyi chynnyk formuvannia radianskykh svitohliadno-tsinnisnykh oriientyriv naseleattia Ukrainy na pochatku 1920-kh rr. [Bolshevik propaganda as a key factor in the formation of Soviet worldview and value orientations of the population of Ukraine in the early 1920s.]. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii – Scientific notes on Ukrainian history*. 2014. Vyp. 35. S. 70-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzzui_2014_35_11 [in Ukrainian]